

5 | สถานการณ์เด่น
ในรอบทศวรรษ

10 | ตัวชี้วัด
ความมั่นคง
มนุษย์

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (วปส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

Xcite ไทยโพสต์
ไอ้ ก ช • ไอ้ ค ห

4.ประเทศไทยในสถานการณ์ภัยธรรมชาติพิบัติ

คากล่าวที่ว่า “ประเทศไทยนับว่ายังโชคดีกว่าหลายๆ ประเทศในแถบเดียวกัน เพราะภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดจากสภาวะอากาศ หรือจากธรรมชาติเองก็ตาม มักไม่มีใครเกิดบ่อยนัก และแม้จะเกิดขึ้น แต่ก็ไม่รุนแรง” นั่นคือความรู้พื้นฐานที่คนไทยรับรู้และบอกต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น... แต่มาวันนี้ วันที่โลกได้รับผลกระทบหนักหน่วงจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ ทั้งอุณหภูมิสูงขึ้น ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้น ภัยธรรมชาติรุนแรงขึ้นจาก “ภาวะโลกร้อน” ซึ่งมนุษย์มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงม เมื่อ “โลกป่วย” ทุกประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยก็ป่วยตามไปด้วย

เมื่อธรรมชาติกำลัง “แผลงฤทธิ์” วิกฤตการณ์ที่หลายคนพูดตรงกันว่า “เกิดมาไม่เคยพบเคยเห็น” จึงส่งผลให้ประเทศไทยต้องหันกลับมาทบทวนตัวเองว่า...พร้อมแค่ไหนในการรับมือภัยพิบัติที่ “มาเยือน” อย่างรุนแรงบ่อยครั้งยิ่งขึ้นในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา และในอนาคตข้างหน้าจากนี้ไป

รู้จักภัยพิบัติในบ้านเรา

กรมอุตุนิยมวิทยาจำแนกภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไว้ 8 ชนิด คือ 1.พายุหมุนเขตร้อน 2.แผ่นดินไหว 3.อุทกภัย 4.พายุฟ้าคะนองหรือพายุฤดูร้อน 5.แผ่นดินถล่ม 6.คลื่นพายุซัดฝั่ง 7.ไฟป่า และ 8.ฝนแล้ง ภัยธรรมชาติทั้ง 8 ประเภทข้างต้นนี้ส่วนใหญ่เป็นภัยที่เกิดขึ้นเป็นประจำ และบางประเภทนานๆ เกิดขึ้นครั้งหนึ่ง เช่น แผ่นดินไหว

แต่ภัยธรรมชาติบางชนิดหลายร้อยหรือหลายพันปีถึงจะเกิดสักครั้ง ได้แก่ ภัยที่เกิดจากอุกกาบาตพุ่งชนโลกดังเหตุการณ์ครั้งล่าสุดเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2556 อุกกาบาตดาวเคราะห์น้อยขนาดเล็กน้อยขนาดเล็กลงดินแล้ว มีน้ำหนักราว 7,000 ตัน

ตกที่เมืองเซเลียบินส์ก เทือกเขาอูราล ทางตอนกลางของประเทศรัสเซีย และเกิดการระเบิดเหนือพื้นดินราว 30-50 กิโลเมตร ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เป็นบริเวณกว้างถึง 1 แสนตารางเมตร ทำให้อาคารกว่า 3 พันหลังเสียหาย ประชาชนราว 1,100 คน ได้รับบาดเจ็บจากกระจุกบาด

ภัยจากเทหวัตถุในอวกาศพุ่งชนโลกครั้งนี้ เตือนว่าถึงเวลาแล้วที่ต้องมียุทธศาสตร์ระดับโลกเพื่อรับมือกับอันตรายระดับมหันตภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยจากดาวเคราะห์น้อยขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 กิโลเมตรขึ้นไป โลกต้องตรวจตราว่ามีอยู่มากน้อยเท่าใด วงโคจรยาวนานแค่ไหน และอยู่ที่ไหนบ้าง เนื่องจากถ้าชนโลกเมื่อใด โลกก็อาจถึงกาลอวสานได้ อย่างที่เคยเกิดขึ้นกับไดโนเสาร์เมื่อหลายล้านปีก่อน ไม่นับดาวเคราะห์น้อยขนาดเล็กและสะเก็ดดาว ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านดาราศาสตร์ยังมีความรู้ไม่มากนัก

ในทางสากลแล้ว ภัยพิบัติสามารถเกิด

ได้ทั้งจาก “ภัยธรรมชาติ” “ภัยจากการระเบิดของโรค” และ “ภัยจากน้ำมือมนุษย์” เช่น การก่อสงคราม การก่อการจลาจล และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับประเทศไทย ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย จำแนกภัยพิบัติธรรมชาติเหมือนกับกรมอุตุนิยมวิทยาและรวมภัยพิบัติอื่นๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำไว้ด้วย คือ ภัยจากการคมนาคมและขนส่ง ภัยจากโรคติดต่ออุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำ ภัยจากโรคแมลง สัตว์ศัตรูพืชระบาด อัคคีภัยทั่วไป ภัยจากสารเคมีและวัตถุอันตราย ตลอดจนภัยแล้งและภัยหนาว

จากสถิติภัยพิบัติแต่ละประเภทในรอบ 20 ปีต่างๆ พบว่าภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายมากที่สุดคือ ภัยจากน้ำท่วม โดยเฉพาะมหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2554 แต่ภัยพิบัติที่คร่าชีวิตคนและมีผู้บาดเจ็บมากที่สุดคือ ภัยจากถนน หรือภัยจากการคมนาคมและขนส่ง ซึ่งเป็นสาเหตุของการ

เสียชีวิตที่สำคัญในลำดับต้นๆ ของประชากรในประเทศ ไม่นับรวมความสูญเสียด้านอื่นๆ เช่น ความเสียหายต่อครอบครัวและสังคม การสูญเสียค่ารักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุ การสูญเสียแรงงานของชาติ และเกิดผลกระทบต่อจิตใจและเศรษฐกิจของครอบครัว ฯลฯ ซึ่งร้อยละ 90 ของภัยนี้เกิดจากการใช้รถใช้ถนนอย่างประมาท การทำผิดกฎจราจร และการเมาสุรา ขณะเดียวกัน ในพื้นที่ภาคเหนือมีปัญหาไฟป่าที่สร้างปัญหาหมอกควัน ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้งเป็นประจำทุกปี และนับจากปี 2550 ก็ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ นายแพทย์พงศ์เทพ วิวรรณเดชะ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและจัดการคุณภาพอากาศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดเผยว่า ศูนย์ทะเบียนมะเร็งเชียงใหม่ปี 2550 พบว่า “คนเชียงใหม่มีความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดมากกว่าคนไทยทั่วไปถึงเกือบ 7 เท่า และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ”

อย่างไรก็ตาม แม้ภัยธรรมชาติจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเอง แต่บ่อยครั้งพบว่าการกระทำของมนุษย์กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ยิ่ง “ซ้ำเติม” ให้ภัยธรรมชาติรุนแรงและเสียหายมากขึ้น เห็นได้ชัดจากเหตุการณ์ดินโคลนและซุงถล่มหลังฝนตกหนักที่บ้านกะทูนเหนือ อ.พิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช เมื่อ 22 พฤศจิกายน 2531 ทั้งยังสร้างความเสียหายครอบคลุมถึงหมู่บ้านศิริวง ต.ท่าโถง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ทั้งสองพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ ทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตประมาณ

230 คน บ้านเรือนเสียหายประมาณ 1,500 หลัง พื้นที่การเกษตรเสียหาย 6,150 ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ 1,000 ล้านบาท

หรือเหตุการณ์ฝนตกหนักเมื่อวันที่ 10-11 สิงหาคม 2544 ที่บ้านน้ำก้อ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ จนเกิดดินถล่มน้ำป่าบนภูเขาสูงไหลทะลักเข้าใส่หมู่บ้านที่อยู่ในรัศมีทางน้ำ หอบเอาทั้งดินโคลนและซากต้นไม้หลากลงมาพร้อมกระแสน้ำรุนแรง ซัดเอาบ้านเรือนจำนวนมากหายไปในพริบตากลางดึก และคร่าชีวิตชาวบ้านไปอีก 147 คน

ทั้งสองเหตุการณ์ล้วนเป็นผลมาจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เมื่อเกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่อง หน้าดินจึงอุ้มน้ำไม่ไหวและพังทลาย จนกลายเป็นโศกนาฏกรรมที่สร้างความเสียหายครั้งใหญ่

อีกหนึ่งเหตุการณ์ที่สะท้อนพลังแห่งการ “ซ้ำเติม” ให้ภัยธรรมชาติในบ้านของเรารุนแรงมากขึ้น นั่นคือ การก่อสร้างโครงการพัฒนาต่างๆ ที่กีดขวางเส้นทางเดินของน้ำ จนนำไปสู่เหตุอุทกภัยครั้งร้ายแรงใน อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา จากเหตุการณ์ฝนตกหนักระหว่างวันที่ 21-23 พฤศจิกายน 2543 เส้นทางระบายน้ำที่เคยผ่านคลองอู่ตะเภา ผ่านเขต อ.หาดใหญ่ ก่อนไหลลงสู่อ่าวไทยที่บริเวณทะเลสาบสงขลา ถูกแทนที่ด้วยถนนลพบุรีราเมศวร์ที่สร้างเสร็จเมื่อปี 2533 ถนนสายสนามบิน-ควนลัง และทางรถไฟ อีกทั้งคูคลองกีดกันพื้นที่ลุ่มแอ่งกระทะของหาดใหญ่ จึงจมอยู่ใต้น้ำทันที สร้างความเสียหายมากกว่า 10,000 ล้านบาท ทางการประกาศผู้เสียชีวิต 35

คน แต่ข้อมูลไม่เป็นทางการสูงถึง 233 คน ไม่รวมชาวต่างประเทศ

ดูเหมือนว่าประเทศไทย ‘เคยชิน’ กับภัยธรรมชาติข้างต้น การเผชิญกับภัยเหล่านี้ไปแล้วปีเล่าไม่ได้ส่งผลสะท้อนให้ตระหนักถึงการรับมือกับภัยพิบัติลักษณะต่างๆ มากนัก จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวใต้ทะเลนอกฝั่งด้านตะวันตกของหัวเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย และก่อให้เกิดคลื่นยักษ์สึนามิถล่ม 6 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน ในเช้าวันที่ 26 ธันวาคม 2547

สิ้นามิ...สัญญาณเตือนภัยประเทศไทยไม่เหมือนเดิม

คนไทยส่วนใหญ่อาจรู้สึกว่าการเกิดแผ่นดินไหวเป็นเรื่องไกลตัว แต่ที่จริงแล้ว ผู้คนที่เคยตั้งถิ่นฐานในบริเวณประเทศไทยปัจจุบันต่างเคยเผชิญกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวมานานแล้ว ดังที่ปรากฏในตำนาน จารึกประวัติศาสตร์พงศาวดารต่างๆ เช่น พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน กล่าวถึงแผ่นดินไหว ณ เมืองโยนกนคร หลายครั้ง จนทำให้เวียงลุ่มลงกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ใน พ.ศ.1558 พงศาวดารเมืองน่านก็บันทึกเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นในดินแดนล้านนาหลายพื้นที่ ทั้งน่าน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา จนทำให้ยอดพระธาตุและวิหารหลายหลังชำรุดหักพังลงมาในปี 2344 หรือในบันทึกของหมอบรัดเลย์ ก็เคยกล่าวถึงแผ่นดินไหวที่รู้สึกสั่นสะเทือนในกรุงเทพมหานคร ทั้งที่มีจุดเริ่มต้นของแผ่นดินไหวในพม่าเมื่อ พ.ศ.2382 ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้น

บันทึกประวัติศาสตร์เหล่านี้ไม่เคยถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้และการรับมือกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวในสังคมไทยสมัยใหม่แต่อย่างใด ดูเหมือนว่าคนไทยส่วนใหญ่รู้จักแผ่นดินไหวผ่านทางความรู้เรื่องรอยเลื่อน 14 กลุ่ม ที่อยู่ใน 22 จังหวัดของประเทศไทย กับความรู้ลึกถึงแรงสั่นสะเทือนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว

ด้วยความที่แผ่นดินไหวเป็นเรื่องไกลตัวและยังไม่มีใครรู้ว่าแผ่นดินไหวในที่ต่างๆ ก่อให้เกิดอะไรได้บ้าง เมื่อเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวขนาด 9.3 ริกเตอร์ ที่ระดับความลึกจากพื้นท้องทะเล 28.6 กิโลเมตร ศูนย์กลางอยู่ในทะเลนอกชายฝั่งด้านตะวันตกของตอนเหนือเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ 26 ธันวาคม 2547 ส่งผลงานมหาศาลเทียบเท่าระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา 23,000 ลูก ก่อให้เกิดการสั่นไหวรุนแรงของแผ่นดิน และเกิดสึนามิตามมาในมหาสมุทรอินเดียเข้าถล่มชายฝั่งประเทศต่างๆ ที่อยู่โดยรอบได้แก่ อินโดนีเซีย ศรีลังกา อินเดีย ไทย ไชมาเลีย มัลดีฟส์ พม่า แทนซาเนีย บังกลาเทศ และเคนยา ประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ 6 จังหวัดของชายฝั่งอันดามันคือ ภูเก็ต พังงา ระนอง กระบี่ ตรัง และสตูล จึงเผชิญหน้ากับคลื่นยักษ์สึนามิครั้งรุนแรงที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในทะเลอันดามัน โดยปราศจากการป้องกันหรือรับมือใดๆ

กว่าคนไทยจะรู้ว่านี่คือพิบัติภัยทางธรรมชาติที่เรียกว่า สึนามิ ก็ต้องผ่านความสูญเสียชีวิตของผู้คนจำนวนมาก ดังตัวเลขจากสำนักวิจัยและความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ระบุว่า มีผู้เสียชีวิต 5,401 คน บาดเจ็บ 11,775 คน สูญหาย 2,921 คน มูลค่าความเสียหายรวม 44,491 ล้านบาท แยกเป็นความเสียหายในเบื้องต้นประมาณ 14,491 ล้านบาท ความสูญเสียต่อระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากกว่า 30,000 ล้านบาท พร้อมๆ กับการท่องเที่ยวที่พึ่งพิงภาคการประมงพื้นบ้านพังทลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งย่อยยับ

คลื่นยักษ์สึนามิในปี 2547 นี้ ถือเป็นธรณีพิบัติครั้งรุนแรงมากที่สุดในประวัติศาสตร์โลกสมัยใหม่ คร่าชีวิตผู้คนใน 14 ประเทศ รวมมากกว่า 2.3 แสนคน และสูญหายอีก 4.4 หมื่นคน ประเทศที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดเรียงตามลำดับ คือ อินโดนีเซีย ศรีลังกา อินเดีย และไทย มูลค่าความเสียหายรวมประมาณ 2,800 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือ 840,000 ล้านบาท ผลพวงจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้

ประเทศไทยเริ่มหันมาเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับภัยธรรมชาติอย่างคลื่นยักษ์สึนามิในหลายระดับ โดยเฉพาะการสร้างระบบเตือนภัยทั้งระดับชาติและท้องถิ่น รวมทั้งการให้ความรู้แก่ประชาชน พร้อมกับมีการซักซ้อมแผนการอพยพเพื่อลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง

หากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิคือหลักโศกแรกของการส่งสัญญาณเตือนให้คนไทยที่อาศัยอยู่ริมชายฝั่งทะเลอันดามันต้องเฝ้าระวังภัยพิบัติจากแผ่นดินไหว หลักโศกแห่งภัยพิบัติลำดับต่อมา ก็มุ่งเป้าไปที่ผู้คนในพื้นที่ราบลุ่มเจ้าพระยา อุทิวสน้ำของประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ ด้วยเหตุการณ์มหาอุทกภัยเมื่อ พ.ศ.2554

มหาอุทกภัย...ทุกข์ใหญ่หลวงของคนเมือง

ข้อมูลจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระบุว่า ในช่วงระหว่างปี 2532-2553 ประเทศไทยได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมรวมมูลค่า 1.3 แสนล้านบาท ปีที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดคือ พ.ศ.2553 คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 16,338 ล้านบาท แต่สถิติดังกล่าวถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว พื้นที่ที่เกิดมหาอุทกภัยในปีถัดมาเริ่มจากพื้นที่ตกหนักและมาเร็วกว่าปกติ รวมทั้งพายุหลายลูก ประเดิมด้วยพายุโซนร้อนโหมมาในช่วงปลายเดือนมิถุนายน ตามมาด้วยพายุโซนร้อนนกเตนพายุโซนร้อนไห่ถาง พายุไต้ฝุ่นเนสาด และพายุโซนร้อนนาลแก ฤทธิ์เดชของพายุ 5 ลูกที่โหมกระหน่ำไล่เลี่ยกัน ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่วิกฤติมหาอุทกภัยอย่างเหนือความคาดหมาย

น้ำที่ไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ภาคเหนือ แล้วค่อยๆ รุกไล่ลงสู่พื้นที่ภาคกลางในเวลาต่อมา การรับมือของรัฐบาลล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่า เมื่อพบว่าปริมาณน้ำมากเกินกว่าจะรับมือไหว โดยเฉพาะตัวแปรสำคัญคือ เขื่อนใหญ่อย่างเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งกักเก็บน้ำไว้มากเป็นประวัติการณ์นับตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนมา จนต้องระบายน้ำออกจากเขื่อนทันที ซึ่งหากกรมชลประทานได้เร่งพร่องน้ำในจังหวะอันเหมาะสมตอนต้นเดือนสิงหาคม 2554 เหตุวิกฤติจากน้ำจะล้นเขื่อนคงบรรเทาหลงมากกว่านี้

คำถามติดตามมาทันทีคือ มีการบริหารน้ำในเขื่อนผิดพลาดหรือไม่? แม้ธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ ขณะนั้น ยอมรับกลางสภาว่า “สั่งชะลอน้ำเพื่อให้พี่น้องชาวนาได้เกี่ยวข้าวก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่ง” แต่การไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทยก็ออกมายืนยัน

ว่า การระบายน้ำของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ไม่ใช่สาเหตุที่ท่วมจนถึงทุกวันนี้ เหตุการณ์ผ่านไปเกือบ 2 ปีแล้ว คำถามเรื่องการบริหารน้ำข้างต้นก็ยังไม่คำตอบอยู่ในสายลม

มวลน้ำหลากจากเขื่อนทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาลำลึกลงอย่างสาหัสสารพัดมากที่สุดในและหลังจากพ่นก้นน้ำแตก ทำให้พื้นที่เมืองนครสวรรค์จมอยู่ใต้บาดาล ไม่ต่างอะไรกับการเปานกหวีดเริ่มต้นนับหนึ่งแห่งหายนะสำหรับคนเมืองหลวงในเวลาต่อมา

เมื่อมีน้ำปริมาณมหาศาล แต่ช่องทางระบายน้ำไม่จะเป็นแม่น้ำและลำคลองทุกสายล้วนมีสภาพไม่แตกต่างกัน นั่นคือมีสิ่งก่อสร้างรูก้ำกัคขวางเส้นทางน้ำ ทั้งบ้านเรือนและสะพาน

ต่างๆ อีกทั้งยังขาดการดูแล บำรุงรักษา ขุดลอกคลองไม่ให้เป็นเนินเขิน ประกอบกับการบริหารจัดการน้ำที่ไม่เป็นเอกภาพของหน่วยงานต่างๆ การระบายน้ำจึงยิ่งขุดมน

เห็นได้ชัดจากฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ม.ร.ว.เปรมศิริ เกษมสันต์ ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร กล่าว เดิมทีกรุงเทพฯ มีข้อบัญญัติปี 2525 กำหนดให้พื้นที่นอกแนวกั้นน้ำบริเวณเขตมีนบุรีหนองจอกลาดกระบัง และคลองสามวา ขนาด 72 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่รับน้ำก่อนระบายออกสู่ทะเล แต่ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างขวางทางน้ำ อาทิ สนามบินสุวรรณภูมิ นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง ถนนมอเตอร์เวย์ ถนนบางนา-ตราด ทำให้เส้นทางระบายน้ำติดขัด และพื้นที่รับน้ำกลายเป็นพื้นที่หนองน้ำแทน

พร้อมๆ กับการเข้าโจมตีของน้ำที่แผ่อานาบริเวณกว้างราวกับโพลามทุ่ง ความโกลาหลก็เกิดขึ้นทั่วกรุงเทพฯ รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียงอย่างปทุมธานีและนนทบุรี พื้นที่สูงอย่างทางด่วนและสะพานลอยกลายเป็นลานจอดรถ จนไม่เหลือเส้นทางสำหรับการอพยพ คำสั่งให้อพยพถูกประกาศขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ผู้คนส่วนหนึ่งก็ไม่ยอมทิ้งบ้านแม้จะจมอยู่ใต้น้ำจนเหลือเพียงชั้นบนหรือหลังคา เพราะเกรงว่าจะถูกขโมยทรัพย์สิน ขณะที่อาหารและน้ำดื่มขาดแคลน ไฟฟ้า น้ำประปาถูกตัดขาด ดึงยั้งชีพจำนวนมหาศาลถูกแจกจ่าย แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ

ด้วยขาดประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตท่ามกลางเว้งน้ำ ทำให้ตัวเลขผู้เสียชีวิตจากการจมน้ำพุ่งสูงขึ้นถึง 1,085 ราย แต่ที่น่าตกใจก็คือในจำนวนนี้มีผู้เสียชีวิตจากการถูกไฟฟ้าดูดสูงถึง 155 ราย หรือประมาณร้อยละ 14.3 ซึ่งถือว่าสูง

มาก ผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และ
ปริมณฑล ทำให้สำนักกระบวนคดีฯ กรมควบคุม
โรค กระทรวงสาธารณสุข ต้องทำการศึกษาราย
ละเอียดเพื่อหาทางป้องกันต่อไป ทั้งนี้ มาตรฐาน
ตัวเลขผู้เสียชีวิตจากไฟฟ้าดูดที่สัมพันธ์กับน้ำท่วม
ควรน้อยกว่าร้อยละ 3 ของผู้ถูกไฟฟ้าดูดทั้งหมด

เมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่กับน้ำแล้ววันแล้ววันเล่าโดย
ไม่มีที่ทว่าน้ำจะลดลงเมื่อไหร่ ขณะที่ศูนย์ปฏิบัติ
การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย (ศปภ.) ที่รัฐบาล
แต่งตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือผู้
ประสบภัยน้ำท่วม และใช้สนามบินดอนเมืองเป็น
ศูนย์ปฏิบัติการ ก็จมอยู่ใต้น้ำในเวลาต่อมา ทิ้งให้
ของบริจาดลอยเกลื่อนอยู่กลางน้ำ สถานการณ์
ตั้งเครียดจึงไปกระจุกตัวอยู่ที่ประตูกันน้ำจุดต่างๆ
รอบกรุงเทพฯ

ในที่สุดประตูกันน้ำหลายแห่งถูกเปิด-ปิด
ได้ด้วยมวลชน กระสอบทรายและพียงดินกันน้ำ
มีทั้งสร้างขึ้นใหม่และถูกรื้อทำลายมากขึ้นเรื่อยๆ
แม้นายกรัฐมนตรีจะมีคำสั่งที่ 17/2554 (ลงวัน
ที่ 20 ตุลาคม 2554) กำหนดให้กรุงเทพฯ เป็น
พื้นที่เกิดสาธารณภัยร้ายแรงตามมาตรา 31 ของ
พ.ร.บ.ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550
พร้อมระบุอย่างชัดเจนว่า ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ
เข้าไปดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อย และ
ป้องกันมิให้ประชาชนเข้าไปทำลายประตูระบาย
น้ำคลองสามวา อุประการณ์ส่วนควบ สิ่งก่อสร้าง พื้น
ดินและแนวกระสอบทราย

แต่การใช้คำสั่งหรือคำประกาศใดๆ จาก
นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ก็ไม่ได้มีความ
หมาย เมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมเข้าหรือพองกันน้ำใน
ที่ต่างๆ โดยเฉพาะการบุกเข้ารื้อกำแพงกันน้ำริม
คลองประปาที่เขตดอนเมืองของกลุ่มชาวบ้าน ที่
นำโดย ส.ส.ในพื้นที่อย่าง การุณ โหสกุล เมื่อ 20
ตุลาคม 2554 ทำให้น้ำทะลักเข้าคลองประปา
จนทำให้คุณภาพน้ำประปาดำกว่ามาตรฐานของ
องค์การอนามัยโลก

ในที่สุด การรับมือน้ำปริมาณมหาศาลด้วย
ความวุ่นวายโกลาหลก็ปิดฉากลงเมื่อก้าวเข้าสู่
เดือนมกราคม 2555 ท่ามกลางขยะกองโตกลาง
กรุงเทพฯ ถึงวันละ 12,000 ตัน และตัวเลขความ
เสียหายที่สูงลิบลัว ธนาคารโลกประเมินความ
เสียหายจากมหาอุทกภัยแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อปี 2554 เป็น
ตัวเลขสูงถึง 1.4 ล้านล้านบาท ต้องใช้เงินฟื้นฟูเศรษฐกิจสูงถึง
กว่า 755,000 ล้านบาท

ประชาชนได้รับผลกระทบมากกว่า 13.5 ล้านคน
ครอบคลุมพื้นที่กว่า 150 ล้านไร่ ใน 65 จังหวัด 26 นิคม
อุตสาหกรรม 7 แห่งจมน้ำ รวมความเสียหายของภาค
อุตสาหกรรมทั้งที่อยู่ในและนอกนิคมอุตสาหกรรม 474,750
ล้านบาท โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และยาน
ยนต์ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อกิจการเอสเอ็มอีจำนวน
285,000 ราย ภาคเกษตรกรรมได้รับความเสียหาย 2.7 หมื่น
ล้าน โครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะในส่วนการคมนาคมอีกกว่า
2.2 หมื่นล้าน

รัฐบาลโดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(ปก.) ได้จ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบอุทกภัยภายใต้หลักเกณฑ์ 1.บ้านเรือนเสียหายทั้งหมด ได้รับเงิน 30,000 บาท 2.บ้านเรือนเสียหายบางส่วน ได้รับเงิน 20,000 บาท 3.ค่าเสียหายจากการประกอบอาชีพ 10,000 บาท 4.ค่าเช่าบ้าน 1,500 บาท 5.ค่าทำศพ 25,000 บาท แม้จะก้าวล่วงเข้าสู่ปีใหม่ 2555 ผ่านมาแล้วหลายเดือน แต่การจ่ายเงินเยียวยาผู้ประสบอุทกภัยปี 2554 ยังไม่ครบทุกพื้นที่ หลายครอบครัวซ่อมแซมบ้านที่เสียหายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขณะที่อีกหลายครอบครัวก็ปล่อยทิ้งไว้ เพราะยังไม่มั่นใจว่าน้ำจะกลับมาท่วมซ้ำอีกหรือไม่

ความหวุ่นวิตกเรื่องน้ำท่วมหวนกลับมาคืนสู่ชาวกรุงเทพฯ อีกครั้ง แม้รัฐบาลจะสร้างความเชื่อมั่นด้วยการทุ่มเงิน 12 ล้านบาท จัดงานนิทรรศการการบริหารจัดการน้ำที่ใช้ชื่อว่า “มุ่งมั่นทำงาน บริหารจัดการน้ำเพื่อประชาชน” ระหว่าง 31 สิงหาคม-3 กันยายน 2555 ตามมาด้วยการชักซ้อมแผนการระบายน้ำในพื้นที่ของกรุงเทพฯ เมื่อ 6 กันยายน 2555 แต่ก็ได้เฉพาะฝั่งตะวันตก และต้องยกเลิกการทดสอบฝั่งตะวันออกในวันถัดมาอย่างกะทันหันหลังจากฝนตกหนัก

และแล้วเหตุการณ์พ่นน้ำพุ่งหลายและทำให้เขตเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี ต.ธานี อ.เมือง จ.สุโขทัยจมอยู่ใต้น้ำในช่วงค่ำของวันที่ 9 กันยายน 2555 ก็ทำให้ความพยายามของรัฐบาลในการบริหารจัดการน้ำที่เรียกว่า “ยิ่งลักษณ์โมเดล” ด้วยปฏิบัติการที่เรียกว่า Single Command Center ซึ่งเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานเข้าด้วยกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หมดความน่าเชื่อถือลงทันที

ภัยแล้ง...ของแถมสำหรับเกษตรกร

ประเทศไทยเผชิญภัยที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลและรับมือด้วยมาตรการบรรเทาภัยตามฤดูกาลมาตลอด ทั้งการแจกถุงยังชีพและอพยพเมื่อเกิดอุทกภัยในหน้าน้ำ การแจกผ้าห่มเมื่อเผชิญภัยหนาวในหน้าหนาว และการแจกจ่ายน้ำและทำฝนเทียมเพื่อบรรเทาภัยแล้งในหน้าร้อน และชาวนาชาวไร่ที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมคือผู้เดือดร้อนตัวจริงในยามขาดแคลนน้ำ จากสถิติภัยแล้งในประเทศไทยระหว่างปี 2535-2554 พบว่า โดยเฉลี่ยแล้วจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในแต่ละปีนั้นอยู่ระหว่าง 51-60 จังหวัด ในปี 2548 เกิดภาวะภัยแล้งรุนแรงมาก ได้รับผลกระทบถึง 71 จังหวัด มูลค่าความเสียหายสูงถึง 7.5 พันล้านบาท

เดิมทีเดิมนั้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชื่อว่าคุณค่ามาจากภัยแล้งมากที่สุด มีชาวบ้านจำนวนมากเดือดร้อนจากทั้งปัญหาขาดน้ำในการเพาะปลูกและขาดน้ำกินน้ำใช้ และพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหายเป็นพื้นที่มากที่สุดของประเทศ เนื่องจากอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เข้าไปไม่ถึง และถ้าปีใดไม่มีพายุหมุนเขตร้อนเคลื่อนผ่านในแนวดังกล่าวด้วยแล้ว ก็จะทำให้เกิดภัยแล้งรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งสภาพดินที่เป็นดินทรายไม่อุ่มน้ำ และพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำถูกบุกรุกทำลายอย่างกว้างขวาง

แต่ปัจจุบัน ภัยแล้งแผ่ขยายอาณาบริเวณกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ภาคอีสานอีกต่อไป ที่สำคัญยังเพิ่มความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ถึงขั้นทำให้ในจังหวัดลำปางมีทั้งพื้นที่ภัยแล้งรุนแรง และน้ำท่วมรุนแรงเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

อวัชชัย สำโรงวัฒนา อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน ระบุว่าประเทศไทยมีโอกาสจะได้รับผลกระทบจากการแปรสภาพเป็นทะเลทราย เนื่องจากความเสื่อมโทรมของดินเป็นต้นเหตุ รวมถึงพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ก่อให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินค่อนข้างสูง และยังมีการขยายตัวของดินเค็ม เมื่อประกอบกับปริมาณน้ำฝนต่ำกว่าเกณฑ์ปกติจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ทำให้ปัญหาความแห้งแล้งและดินเสื่อมโทรมทวีความรุนแรงขึ้น

ชุดบอบาบาล ชุดสระ ระดมเครื่องสูบน้ำ แจกโอ่ง

ยักษ์ แจกน้ำ ฟ่านหลวง และพหานี้เกษตรกร เหล่านี้คือมาตรการที่ทุกรัฐบาลนำมาใช้เพื่อรับมือกับภัยแล้งพร้อมๆ กับทยอยประกาศพื้นที่ภัยพิบัติภัยแล้ง ขณะที่ชาวบ้านบางพื้นที่ก็ทำพิธีแห่นางแมวตามความเชื่อท้องถิ่น เพราะมองไม่เห็นช่องทางใดที่ดีกว่านี้

เปิดแผนรับมือพิบัติภัย : สินามิ น้ำท่วม ภัยแล้ง ฯลฯ

ถึงแม้การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติจากคลื่นยักษ์สินามิจะมีความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังมีการซ้อมเพื่ออพยพอยู่เป็นประจำทุกปี แต่ก็ยังพบว่าเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวขนาด 8.6 ริกเตอร์ ที่บริเวณ

นอกชายฝั่งทางด้านตะวันตกเหนือเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย จนประชาชนแถบจังหวัดภาคใต้ รวมถึงตึกสูงๆ ในกรุงเทพฯ รับรู้ถึงแรงสั่นสะเทือน ศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติได้แจ้งเตือนภัยสินามิในช่วงเย็นของวันที่ 11 เมษายน 2555 แต่กลับไม่มีรายการโทรทัศน์ใดถ่ายทอดสัญญาณเตือนภัยนี้ เนื่องจากอยู่ระหว่างการถ่ายทอดสดรายการพิเศษของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย (ทีวีพูล) ทำให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เตรียมจัดทำประกาศเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติงานของผู้ประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉินขึ้น

ขณะที่วิกฤติหมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น ก็ทำให้ชาวเชียงใหม่ได้ออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐเลิกแก้ปัญหาหมอกควันเฉพาะหน้าแบบปีต่อปี โดยเสนอแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

อย่างไรก็ตาม การเตรียมรับมือภัยพิบัติครั้งไหนๆ ดูจะไม่เอิกเกริกเท่ากับเหตุการณ์มหา

อุทกภัยของลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อปี 2554 จากแรงกดดันจากภาคอุตสาหกรรมที่ชูว่าจะย้ายฐานการผลิตออกนอกประเทศหากรัฐบาลยังไม่มีแผนป้องกันน้ำท่วมอย่างชัดเจน ทำให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ต้องรีบประกาศแนวทางการบริหารจัดการน้ำ โดยตั้งคณะกรรมการ 3 ชุด คือ 1.คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการฟื้นฟูและสร้างอนาคตประเทศ (กยอ.) เพื่อพูดคุยเรียกความเชื่อมั่นกับต่างประเทศ 2.คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.) เพื่อจัดทำแผนระยะสั้นและระยะยาว 3.คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) เพื่อนำแผนทั้งหมดไปปฏิบัติป้องกันปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งในอนาคต

ตามมาด้วยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2555 ตั้ง “องค์การบริหารจัดการน้ำ” แบบบูรณาการในรูปแบบที่เรียกว่า “Single Command” และจัดตั้งเป็นหน่วยงานถาวรและมีพระราชบัญญัติรองรับต่อไป องค์การนี้จะมีการทำงานใน 3 ระดับ คือ 1.ระดับนโยบายคณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) มีหน้าที่มอบหมายนโยบายให้ กบอ. 2.ระดับคณะทำงานคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.)

3.ระดับสำนักงานปฏิบัติงาน สำนักงานนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (สนอช.) มีหน้าที่เป็นสำนักงานปฏิบัติหน้าที่ให้ กบอ.

พร้อมกับออกพระราชกำหนดกู้เงิน 3.5 แสนล้านบาท เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำภาคเหนือ ลุ่มน้ำภาคกลาง ลุ่มน้ำอื่นๆ อีก 17 ลุ่มน้ำทั่วประเทศ และแหล่งน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ นั้นหมายรวมถึงการสร้างระบบปล่อยน้ำ พื้นที่แก้มลิง อ่างเก็บน้ำขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวมเป็นพื้นที่รับน้ำไม่ต่ำกว่า 2 ล้านไร่

ขณะเดียวกัน สถาบันสารสนเทศทรัพยากร

น้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มอบอุปกรณ์ติดตามสถานการณ์น้ำอัตโนมัติ (Media Box) ให้กับหน่วยงานท้องถิ่น สำหรับใช้ติดตามข้อมูลน้ำและสนับสนุนการตัดสินใจสั่งการเตือนภัยจากระดับชุมชนสู่ระดับประเทศ

ส่วนความช่วยเหลือนิคมอุตสาหกรรม รัฐบาลก็มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 5 มิถุนายน 2555 อนุมัติงบประมาณ 3,200 ล้านบาท เพื่อดำเนินการสร้างเขื่อนป้องกันนิคมอุตสาหกรรม 6 แห่ง ใช้เวลาก่อสร้างไม่เกิน 2 เดือน

แม้นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร จะยืนยันถึงแผนบริหารจัดการน้ำ และออกเดินทางลงพื้นที่เพื่อดูระบบปฏิบัติการ Single Command ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ แต่ผลสำรวจการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลในสายตาคนกรุงเทพฯ ของศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพล) ยังพบว่าคนกรุงเทพฯ มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับค่อนข้างน้อยถึงไม่เชื่อมั่นเลยสูงถึงร้อยละ 69

แม้จะยังไม่รู้ว่าพิบัติภัยลำดับต่อไปที่คนไทยต้องเผชิญคืออะไร แต่บทเรียนที่คนไทยควรต้องเรียนรู้เสียทีหลังจากผ่านพ้นวิกฤตภัยครั้งแล้วครั้งเล่าก็คือ ประเทศไทยไม่ได้ปลอดภัยภัยพิบัติ ไม่ว่าจะน้ำท่วม พายุฝนฟ้าคะนอง ดินโคลนถล่ม อากาศหนาวเย็น ภาวะฝนแล้งยาวนาน หรือแม้กระทั่งแผ่นดินไหวและสึนามิ ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ทุกคนอาจพบเจอและต้องผ่านพ้นสิ่งที่ดีที่สุดในการเผชิญรับมือกับภัยต่างๆ เหล่านี้ก็คือ การยอมรับและเตรียมตัวให้พร้อม.

